

KNMG-KUNSTWERK KRIJGT WEER ZIJN VERDIENDE PLEK

Monumentaal glasmoozaïek gered van de vergetelheid

Ooit sierde het enorme glasmoozaïek 'Van de Wieg tot het Graf' van Nicolaas Wijnberg, het pand van de KNMG. Na de verhuizing dreigde de vergetelheid. Nu is er goed nieuws, mede dankzij oud-huisarts Janus Raaijmakers.

'Van de Wieg tot het Graf' is maar liefst vijftien meter lang en vijf meter hoog, en bevestigd aan betonnen wandplaten. Het ruim vijftig jaar oude werk mag met recht monumentaal genoemd worden – al is bij een verbouwing wat van de boven- en de onderkant afgezaagd.

Het glasmoozaïek is in opdracht van de KNMG gemaakt door de Amsterdamse beeldend kunstenaar Nicolaas Wijnberg (1918-2006) voor de toenmalige Domus Medica aan de Lomanlaan in Utrecht. Het sierde aanvankelijk een buitenmuur. Prinses Margriet kwam het gebouw openen in 1969 – en ze deed dat opnieuw toen in 1991 het pand was uitgebreid met een aanbouw. Daarmee was het kunstwerk wel inpandig komen te hangen: de buitenmuur was een binnenmuur geworden. Verlaagde plafonds, voorzetwandjes en pilaren verhulden het oorspronkelijke werk al een beetje.

NFP PHOTOGRAPHY / HENK TUKKER

Het vijftien meter brede glasmozaïek van Nicolaas Wijnberg.

De KNMG verhuisde in 2007 naar de huidige Domus Medica in het Utrechtse Papendorp. Jazeker waren er plannen van de architect geweest om het in de passen in de nieuwbouw, maar toen bleek dat dit 50.000 euro zou kosten werd dat idee geschrapt. Gevolg: het kunstwerk van Wijnberg bleef verweesd achter. De nieuwe en huidige eigenaar, woningcorporatie Mitros, bouwde appartementen in het

‘Het is te gek voor woorden dat het zo is beschadigd’

V.l.n.r. Klaas Wijnberg (zoon van kunstenaar Nicolaas), Janus Raaijmakers, Norman Vervat

pand aan de Lomanlaan. En het kunstwerk? Dat verdween uit zicht, letterlijk. Als Doornroosje in haar honderdjarige slaap, terwijl de kasteelmuren werden overwoekerd.

Af en toe vroeg iemand openlijk hoe het toch met het kunstwerk ging. Zo bracht de Utrechtse publicist Arjan den Boer het in 2018 in herinnering in zijn serie over vergeten kunst op de onlinekrant DUIC. Daar berichtte Medisch Contact weer over.

Toegetakeld

Ook Janus Raaijmakers uit Arnhem (voorheen huisarts in Ede) vroeg zich af hoe het met dit glasmozaïek ging, nadat hij de berichtgeving daarover las. ‘Ik wist direct waar het over ging.’ De voormalig huisarts kende het nog uit de tijd dat hij actief was voor de KNMG en voor vergaderingen in de Domus moest zijn. Hij keek er vaak naar als hij langsliep. ‘Ik vind het prachtig vormgegeven, heel mooi hoe de momenten in het leven in allerlei fasen weergegeven zijn. Het is imposant, met dat fraaie mozaïek van glas.’ Na zijn pensioen werd Raaijmakers vrijwilliger in museum Arnhem. Als kunstliefhebber bewaart hij goede herinneringen aan een tentoonstelling in 2008 over Wijnberg.

In 2015 ging Raaijmakers op onderzoek uit naar het monumentale glaskunstwerk. ‘Ik mocht het gebouw binnen, er was inmiddels een zorginstelling gehuisvest. En ja hoor, het werk hing er nog, in een rommelige ruimte met een biljart ervoor. Na het

bericht in Medisch Contact ben ik in februari 2019 nog eens naar het interieur gaan kijken, ditmaal samen met de zoon van de kunstenaar, Klaas, en een vertegenwoordiger van de monumentenvereniging Bond Heemschut. Intussen waren er appartementen gebouwd. Op goed geluk gingen we een ruimte in waar we het werk vermoedden. Bingo. Daar zagen het terug... in deplorabele toestand. ‘Midden in het werk zit nu een deur, elders zijn er muurtjes dwars op gezet. Het is kortom nogal toe-

getakeld. Het is te gek voor woorden dat het zo beschadigd is.’ Kan dat zomaar, vroeg Raaijmakers zich erna af. ‘Wat zijn de originele afspraken geweest over dit kunstwerk? Van wie is het, wie is eigenaar?’ Hij besloot erin te duiken. De oud-huisarts achterhaalde een notitie uit 2007 van bestuurssecretariaat KNMG waaruit bleek dat het kunstwerk van de KNMG is en blijft, ook al hangt het niet in de huidige Domus. ‘Voor mij is duidelijk: Mitros heeft zich niet aan de afspraken gehouden, sterker: met handen en voeten getreden.’

Topwerk

‘Het is van grote betekenis, ondanks de verminkingen’, zegt Norman Vervat, commissielid Monumentale kunst van de particuliere monumentenvereniging Bond Heemschut. ‘In de tijd van de wederopbouw gold de zogenoemde percentageregeling:

1,5 procent van elk bouwproject moest aan kunst worden besteed. Veel van deze “gebouwgebonden” kunst, is inmiddels al verloren. Wijnberg is een van de grote kunstenaars uit die tijd, hij was zeer actief en dit is een topstuk in zijn oeuvre.’ Ook Simone Vermaat, curator bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) roemt de cultuurhistorische waarde. ‘Dit type monumentale kunstwerken laat zich lastig vatten in een financiële waarde. Dat komt door de enorme omvang, je kunt het niet zomaar ergens anders hangen – en omdat de kunstenaar het speciaal voor dit gebouw heeft gemaakt. Hij heeft gekeken naar de plek, de functie van het gebouw, de gebruikers en wie het gaan zien. Dit alles heeft de kunstenaar meegenomen in zijn ontwerp. Het thema past ook goed bij die periode van de wederopbouw.’ Als curator van de RCE heeft Vermaat niet direct zeggenschap over dit werk, maar zij raadt de eigenaar en de gemeente aan ‘zeer zuinig’ te zijn op dit ‘topwerk’. ‘Dit

Na de verbouwing van de Domus hing het werk binnenshuis maar stonden spiegelpilaren in de weg.

‘Wees zuinig op dit topwerk’

De huidige staat: een verlaagd plafond en een deur ontsieren het mozaïek.

werk van Wijnberg zou zeker hoog staan in de denkbeeldige top 100 van Nederlandse monumentale kunstwerken.’

Transplanteren

Op dit moment heeft Mitros gevorderde plannen om het gebouw te slopen. ‘Vanuit de erven Wijnberg, de Bond Heemschut en door mij is erop aangedrongen om het kunstwerk te bewaren’, vertelt Raaijmakers. ‘En ook de gemeente Utrecht heeft inmiddels laten weten daarachter te staan.’

En de vereende inspanningen hebben effect gehad. ‘Gelukkig heeft de woningcorporatie onlangs laten weten mee te werken aan het behoud. Het is de bedoeling dat het werk in de nieuwbouw een plek krijgt, zo staat nu zwart-op-wit in een brief.’ De zoon van Nicolaas Wijnberg is in het bezit van goede foto’s, die van nut kunnen zijn bij het restaureren. Bond Heemschut heeft kennis van nieuwe technieken om het werk van de bestaande muur te scheiden en te transplanteren.

Raaijmakers is opgelucht. ‘Het is een zeer kwetsbaar werk om te restaureren of om te verplaatsen, maar het kan gelukkig wel.’ ■

Meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl.